„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком, недељом, на целом табаку, а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у сребру).
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин
на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг плаћа се по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплат и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад у дунавској улици.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 61. У Новоме Саду у среду 23. априла (5. маја) 1880. ГОДИНА XV.

ТЕЛЕГРАМИ „ЗАСТАВИ“.

Будим-Пешта 22. априла. Црногорски кнез послао 6000 војске у Подгорицу ради обране од Арнаута. Мин. спољашњи Сава-паша предао силама ноту да неможе послати турску војску ради реокупације уступљених предела.

Вршац, 22 априла. На јучерашњем збору једногласно закључено, да се потпомогне представка новосадске општине ради сазива народног сабора.

Меленци 22. априла. Данашња скупштина једногласно закључила придружити се закључку новосадске општине ради сазива сабора.

Политички преглед.

У ствари **турско-црногорског спора** пред нами је одговор портин на колективно посредовање сила потписница. Порта је на име 17. априла послала депешу својим заступницима по страним дворовима и у њој, са свог гледишта, разјаснила познате догађаје око Подгорице. У уводу те депеше саопштава она, шта је одговорила заступницима шест берлинских сила потписница на њихов корак. Позивајући се на дотичну црногорску споменицу, наглашава Порта, да је криве нарочито због две ствари: прво, да није за времена послала напутке скадарском гувернеру и да није одржан рок за предају од 24 сахата, као што је у уговору углављено. На то је Сава паша одговорио у ове три тачке: 1. Црногорски заповедник од Подгорице није ништа приговорио, кад су му јавили, кад ће Турци из својих позиција отићи, те муком одобрио, да је рок од 8 сахата (До сад се јављало: 7 сахата. — У.) Црногорцима довољан, да поседну разменуту област. 2. Црногорска је војска, вели Порта даље, приспела на дотично место, још док су Турци били у својим позицијама и да су ови отуд отишли у уречено време. 3. Што црногорска војска није посела дотичне позиције, томе није криво то, што Турци, као што Црногорци веле, бајаги нису одржали уговорени рок, него су криве са свим друге прилике. Турци ту безочно хоће да омаловаже црногорско јунаштво, и то они Турци, који су не бројено пута за једно са својим Арнаутима осетили снагу црногорске мишице и оштрину њихова јатагана. Међу редовима као да хоће да кажу, да Црногорци пису смели узимати од Турака напуштене позиције, кад су већ били у арбанашким рукама, од Арбанаса пак није се могла притајати предаја јер је јавним огласима становништву оглашен дан и час предаје, дакле и Арбанаси, који хоће да бране целокупност своје домовине, имали су каде стићи на лице места, а што су они пре Црногораца заузели напуштене позиције, томе Порта није ништа крива. Сава паша, као што рекосмо, не вели ово последње у одговору, али се међу редовима може читати. Празним изговорима својим Порта не само да пљује истини у очи, него сумњичи и све силе потписнице, које тек морају имати истинита и тачна извештаја о предаји и свим догађајима, што су уз то ишли, јер су на основу тих извештаја посредовале. Колико и сами најтуркољубивији листови верују у портин изговор, види се по томе, што јој саветују, да гледи и потражи начин, како да се извуче из те афере, која је не само несносна, него „постаје и опасна“, особито сад, како и Гледстон има у међународним стварима да рече реч, која међу тим не претеже мало на међународној вази. Радознали смо дакле, да видимо, како ће се црногорско-турски спор даље развити.

Колико су прилике у Јевропи постојане, види се по томе, што **Италија опет има министарску кризу**. Комора је 17. априла претресала владин поднесак, којим се иште одобрење привременог прорачуна за месец мај. Било је више предлога у корист владе и против ње. Десница јој је нарочито замерала, да није подобна, извести програм левице. Влада је била за онај предлог, којим јој се формално вотира поверење. Но тај предлог пропадне са 177 против 154 гласова. Сутра дан после тог гласања поднесе Кајроли демисију целог кабинета. Краљ није примио оставку, али је конферисао са више партајских вођа, између осталих с бившим председником коморе Фарином. Мисли се, да ће кајролов кабинет или наставити послове до општих избора, или уступити место новом, такође „пословном“ кабинету, коју ће до састава нове коморе водити послову, да после уступи место партајском министарству.

Порта је силама саопштила, да је зготовила правила за **реформе у турским покрајинама у Јевропи** и да их по гласу 23. чл. берлинског уговора жели међународној источно-румилијској комисији на претрес поднети. Комисија та није се састајала има већ година дана, али за то њена функција није престала. Осим Енглеске, све су велесиле послале већ своје заступнике у комисију, тако да ће се она, као што се надају, још ове недеље конституисати и започети свој посао. Аустро-Угарску заступао је до сад у тој комисији Вен. Калај, но по што је он међу тим постао шеф секције у министарству спољашњих послова, то је место њега одређен бар. Косјек, посланички саветник код Аустро-угарског посланства у Цариграду.

Обе **регниколарне депутације**, које ваља да обнове, финансијско поравнање међу Угарском и Троједницом, раде већ у велике. Прошастог четвртка имала је троједнička депутација седницу, у којој је бан Пејачевић поднео предлоге, како да се загладе диференције, што још имају међу обема краљевинским одборима. У смислу тих предлога требао би троједнички одбор, да и pro practerito одустане од својих потраживања гледе граничарских провената, јер угарска влада никако не може допустити, да се униште закључни рачуни, које је земаљски сабор већ одобрио. На против пека троједнички одбор остане при захтеву свом у погледу троједничке школске закладе, по што је угарско министарство вољно, да исту закладу преда на руковање автономној троједничкој земаљској влади, за једно с оном свотом, коју је Угарска у своје време, примајући ту закладу од Аустрије, примила у активу урачунату, тако да би заклада износила својих 1,500.000 фор., а кад би се одбило оно потраживање, онда би имала тек око 900.000 фор. Ти су предлози на писмено поднети и додане су им табеле и обрачуни. Депутација је решила, да пододбор, који је одмах и изабрала, испита и проучи те предлоге. Истог дана држао је тај пододбор седницу и, саслушавши разјашњења врховног финансијског већника Хилберта, пронашао је, да су закладни рачуни, од угарске владе постављени, добри и уредни, и закључио, да се сутрашњој укупној седници одбора у том смислу извештај поднесе.

„Администраторство“ на угарском сабору поводом интерпелације дра Нике Максимовића.

Одговор министра-претседника К. Тисе на интерпелацију дра Нике Максимовића у седници угар. сабора, држаној 30. априла о. г.

(По саборској стенографији.)

Поштована кућо! Када одговарам на интерпелацију, што ју је на ме управио г. посланик Ника Максимовић, прочитаћу у једно поједина питања, што их је исти на ме управио, те држим, да ћу у свези са овим питањима моћи дати одговора и на амо спадајући део мотивације, којом је г. посланик у своје време увео интерпелацију своју.

Прво питање г. посланика овако гласи:

„Из којих је разлога Прокопије Ивачковић српски патријарх молио дигнуће му са управе карловачке архијепископије и српске митрополиј ; је ли вољан г. министар-председник приопћити садржину патријархове молбенице, који је исти зарад дигнућа му предао; је ли патријарх од стране владе ословљен, да даде оставку, и ако јесте, какви узроци дадоше повода таковоме поступку?“

Поштована кућо! Узрок, са којег је патријарх молио за дигнуће, који беше довољан, да влада прими оставку, налази се и у највишем отпису управљеном на патријарха, а и у одлукама, које су послате саборском одбору; шта више исти се налази и у говору г. посланика-интерпеланта. Није дакле нужно овде новије, опширније очитовање, или поднесак документа, јер је званичним документима констатован узрок и повод умољене оставке, нарочито слабо здравствено стање, које га чини неспособним за испуњавање дужности му.

Држим да није нужно још опширније о томе пункту говорити. Сваки имаде право дати оставку. Тамо, где се она даје, ваља после одлучити, да ли да се оставка прими или не. Али после, шта су говорили једно с другим, како су се погледали, кад се све то збило, о томе држим, да нигде у свету није адет, да се у том погледу стављају питања, а још мање да се на то добија одговора.

О томе, да ли је влада могла примити оставку, јер то право г. посланик доводи у сумњу, говорићу у својем одговору на остала питања.

Друго и треће питање штованога г. посланика прочита ћу уједно. (Чита.)

„2. Из којих разлога г. министар-председник није упутио молбеницу зарад дигнућа српском народно-црквеном конгресу у тој цели, да исти узмогне донети одредбу о патријарховој оставци и последицама јој, евентуално са посредовањем владичанског синода, те ту своју одредбу круни подастрти?

3. На основу ког права и закона могло се догодити, да се српски патријарх Прокопије Ивачковић подигне са управе карловачке архијепископије и митрополије и именовање бачког владике Германа Анђелића за администратора поменуте архијепископије и митрополије, када је све то противно канонима источно-православне цркве и автономним српско-народним црквеним установама?“

Из сама ова два питања изволели сте увидити, што је пошт. г. посланик и опширније извео, да по њему није оправдан пријем оставке, јер је исту ваљало упутити конгресу на изјашњење, даље вели г. посланик у трећем питању, што је и у мотивацији својој извео, да то што се администратор именује не само за архијепископију но и за митрополију, да је то противно канонима српске цркве, старој пракси и автономним правима.

Овде поштов. кућо, држим, да пре свега ваља бити на чисто, шта се кад у том правцу догодило у пређашњим временима. И у том сам погледу слободан приметити, да тврдња, као да су у досадањим случајевима администраторска именовања бивала само по смрти архијепископа-митрополита, никада пак за живота им, као што је то тврдио штов. г. посланик у свези са тим питањима, а и онда само за карловачку архијепископију а не и за српску митропилију: та тврдња велим, противна је хисторичким фактима и законским одређењима. Када је Вићентије Поповић карловачки митрополит због телесне немоћи му постао неспособним за обављање црквеног свог звања, у петроварадинском шанцу — тако се онда звао Нови Сад — у год. 1722. сабрани конгрес избрао је београдског архијепископа Мојсеја Петровића за заменика (helyettes) ономе. Како су том приликом на конгресу све владике и црквени изасланици и како је избор заменика архијепископа митрополита обављен њиховим саучествовањем, тешко би се дало тврдити, да се правима цркве и црквеним канонима противи поступак, којим се још за живота архијепископа-митрополита истоме придодаје (adassék melléje) заменик (helyettes) или администратор. Али на ово би можда могао рећи штов. г. посланик: „јест, али баш као што и сам кажем то се тако збило преко конгреса.“ Истина, то се догодило преко конгреса; ал овај изборни акат конгреса сматран је на највишем месту као „involatio in jura majestatica“ те није потврђен био. Дакле и онда је уздржано право, да то право не припада конгресу, него у смислу привилегија његовом величанству, а сад наравно у смислу закона путем одговорне владе, која је дужна и позвана наређивати у име његова величанства уз своју одговорност.

Било је пак још и других случајева, н. пр. када је Вићентију Јовановићу архијепископу-митрополиту, који је прошлога столећа у трећој десетини му заузео архијепископску столицу, за време дефицијенције му придодат му био (oldala mellé) Никола Димитријевић, уједно као администратор и архијескопије и митрополије. И то је дакле хисторијски факат. Али да су администратори до сада заступали само архијепископију, а не и митрополију, и као да им њоме није било поверено руковање, противи се не само мајестетским правима садржаним у „declaratorium illyricum“-у, него се противи и новијим фактима.

Г. посланик је, као што знам, све од 1869. год. непрестано члан конгреса, те ће дакле на сваки начин знати, да су год. 1870. и 1872. два администратора: Стојковић и Грујић, не само архијепископију, него и митрополију на исти начин администрирали, као 1871. год. Маширевић администратор, 1841. Хранислав, 1837. Станковић администратор, и у друга времена још други. И тако држим штов. кућо, да је на основу свега, што се до сад у том погледу збило, довољно доказано, е је неумесна и неоснована тврдња штов. г. посланика, да је с једне стране ваљало конгресу предложити заменика ради претходне му саизволе, с друге пак, као да је именовање противно канонима и законима о автономији.

У 4. тачци вели г. посланик:

Какво становиште заузимље патријарх Ивачковић по мњењу владином у источно-православној српској хијерархији усљед напоменутог наређења; дели ли г. министар-претседник мњење, да је усљед тога учина столица карловачког архијепископа и српског митронолита упражњена? И ту ће најбоље бити, ако се уместо сваке препирке са речима и тумачења, што би дала узрока кривоме схваћању, расветли стање ствари онако како јесте, просто, без коментара. (Чујмо!) Али пре свега имам да приметим на оно, што г. посланик каже, да „именовање бачког јепископа Германа Анђелића за архијепископског и митрополитског администратора вређа и конгреске статуте, јер у смислу истих у случају упражњења митрополитске столице претседништво конгреса припада најстаријем по рангу јепископу“.

Параграф, којега је цитирао г. посланик, не говори о оном случају, којега је он напоменуо. Сада није тај случај, да је столица патријарха усљед смрти му упражњена, те тако ту није онај случај, о ком говори 12. параграф статута.

У осталоме пак, када је администратор именован, пошто је митрополит на сопствену му молбу ослобођен од управе, увек је именованом администратору задатак, да митрополитска права и повластице, која митрополиту на основу црквено-политичких статута припадају, уместо још живећег архијепископа у место митрополита врши, дакле као његов заменик. То је дакле положај данашњег администратора; то је био увек положај старих администратора, а нека буде уверен г. посланик, да кад наступи случај, да може бити говора о избору митрополита, влада ће се потпуном скрупулозношћу држати онога, што закон наређује.

У 5. тачци пита г. посланик: „По ком је праву и на основу ког закона из прихода народно-црквених добара одређено патријару 24,000 фор. годишњег уживљења (életjáradék), и исто толика сума као стална сума администратору? те у томе г. посланик гледа неумесну и незакониту наредбу, што засеца у ствар српских фондова. Ја, поштована кућо, са највећом готовошћу признајем, да кад се усљед смрти упразни столица патријарха, интеркаларни дохотци иду у српски црквени и школски фонд. Али, као што сам и напред казао, данас није тај случај. Идући даље мислим, да је влада тим нападнутим наређењем са највећом скрупулозношћу трудила се, да и томе задоста учини, јер није одредила из црквених и школских фондова дотацију умировљеном патријарху и администратору, него ју је одредила из прихода добара, што су за уживљење патријархово, и то на тај начин, да нису у то узети свиколики приходи, те ће се тако преостали знатни део за време ове међувладавине обраћати у корист српских црквених и школских фондова.

Још су преостала два питања г. посланика:

„Које су били меродавни узроци, да се употребе све те ванредне противзаконите мере; а у опште пак, какав беше узрок, да се источно-православна српска автономна црква стави у изузетно стање?“ И:

Је ли вољан г. министар-претседник оставку патријархову што пре приопћити српском народно-црквеном конгресу, и у опште, какве кораке мисли чинити, да се у српској цркви васпостави законито стање?“

Овде пошт. кућо, пре свега морам напоменути, да владу нису руководили ни какви мотиви, да се у српској цркви употребе противзаконите, ванредне мере, и да се у источно православну српску цркву унесе изузетно стање; јер, као што бејах слободан напоменути, противзаконите и ванредне мере нису употребљене, и изузетног стања у српској цркви нема, него је урађено онако, како је у сличним околностима рађено, од кад постоји српска автономна црква у Мађарској. Баш због тога и немам шта да кажем у том правцу: кад намеравам и које сам кораке рад чинити, да се поврати законито стање, у српској цркви; јер законито стање, које није изменуто, не може се повратити. Онде и данас влада и постоји законито стање, као што и треба да је према постојећим околностима. Не могу ни то обећати, да ћу оставку подастрти конгресу управо с тога, јер као што сам имао част напред на то указати, то није ни од пре спадало у делокруг конгреса — и кад је шта више у таком случају конгрес хтео закључке доносити, то и у прошлом столећу — просто као вређајући мајестетична права — није се узимало у обзир.

Међу тим, пошт. г. посланик не могући се позивати на закон и статут, изводи као per analogiam, да је оставку ваљало упутити конгресу или саборском одбору, јер кад то стоји, да се патријарх слободно бира, по томе онда просто и то стоји, да онамо спада и оставка. Томе пошт. кућо, већ ни полазна тачка није умесна, јер патријарха бира конгрес онда, кад, као што сам рекао, наступи тај случај, и кад буде наступио, бира ће се том приликом, ал не тако, да се обављени избор јавља само зарад узимања на знање, него се бира тако, да је избору нужно не само узимање на знање већ одобрење, потврда, која се може дати, а и ускратити, како се то опетовно у новије доба и догодило. Дакле из аналогије искомбиновани закључак,

као да је на конгресу и оставци место, није уместан. (Одобравање на владиној страни.)

У осталом, штов. кућо, како г. посланик, тако и сви они, дакле цела кућа, које ова ствар интересује, нека буду умирени, да мађарска влада збиља познаје своје дужности, да одржи законе и одредбе онако како постоје, да ће сматрати за своју дужност бранити автономна права српске цркве, ако би ма с које стране нападнута била, али бранити и против они нападаја, којима би се ишло за тим, да се прекорачује граница датог правног делокруга тежњама, које баш не би са свим одговарале црквеним и школским целима. (Одобравање.) И ако г. посланик пита за узрок, за што је примљена оставка патријарова: пошто је патријарх као што је на жалост опште познато, оставку своју дао услед слабог здравственог стања, разлог и узрок је у томе да је влада дату јој прилику употребила у интересу српске цркве и школе, те како је изабрани заслужни муж услед слабог здравственог стања спречен, да потребитом енерђијом може и на даље одговарати своме позиву, и донде, док не наступи случај за нов избор, да тим пословима рукује човек, који ће знати бранити српску цркву, њезина права и фондове, ако буде нужде, не само против претеривања од стране државе, но ће их и против тога бранити, да се исти не употребљују на друге цели, осим оних којима су намењени. (Живо одобравање на владиној страни.)

Молим пошт. кућу, да ми одговор изволи узети на знање. (Одобравање на владиној страни.)

Реплика дра Максимовића.

Поштовани доме! Према своме становишту, што сам га заузео и опширније обележио приликом образложења интерпелације, одговор г. министра-председника не само да ме задовољити не може, него ми још увећава бригу, у колико сам разабрао из одговора му, да влада не мисли законитим путем уклонити учињене повреде.

Г. министар-председник — и недотичући се начелне стране предмета, коју сам ја особито нагласио — пренео је сву тежину своје аргументације на поље повеснице и тумачења закона, те по томе није ми сада задатак доказивати, да се наредбе закона могу тумачити и по моме схватању, јер онда би влада могла поступити по своме тумачењу, већ ми је задатак доказати то, да се закону и неможе дати други смисао осим онога, кога сам му ја дао.

Ове речи моје немојте приписати томе, што се сувише уздам у себе самог, већ изволите их приписати томе, што се уздам у саму ствар, да ће се бранити сама собом, а бранио ја добру ствар рђаво, а бранио г. министар-председник рђаву ствар добро.

На прво питање моје одговара г. министар-председник, да је патријарх услед своје молбе решен од управе, а влада га није позвала, да поднесе ову молбу своју. Не ћу овом приликом, поштовани доме, да изнесем све оно, што сам сазнао из најпоузданијег извора, јер држим, довољно ће бити, ако се само на један факт позовем. Ова изјава г. министра-председника не слаже се са оним фактом, да је патријарх услед изричног позива владиног, без да му се означио узрок, без да је дакле знао, зашто долази, дошао у Пешту у тој мисли, да доласку му једини узрок бити може, одпочетак расправе у питању православне босанске цркве, што по себи већ довољно доказује, да је изнуђени патријарх при целом чину неодговорни медијум туђе, јаче воље био.

По прописима источно-православне цркве пак ништава је овакова оставка.

У источној цркви, поштовани доме, забрањене су оставке у опште, и својевољне оставке из узрока, што између цркве и архијереја постојећи **vinculum natura sua perpetuum est** и по правилу: **Si digni sint, qui sacra misteria obeant, in iis maneant, sin autem indigni, nec per renunciationem exeant sed potius condemnati.** Ово црквено правило, — по коме архијереј има право и дужност, да одправља примљено црквено звање своје, док је жив, — одржано је све до данас у пуној важности, и ако је и било појединих случајева оставке, то се овакова одступања од правила не могу оправдати из црквене праксе већ као поједине изнимке, што их је могла и што их може само црква дозволити из особите милости у ванредним црквеним одношајима, али свагда поред одржања поменутог црквеног правила. При оваком изнимичном решавању од звања путем милости цркве особито се пазило и има се пазити на то, да је оставка предана не само од слободне воље него и из спонтане одлуке, што се предпоставити не да код оставке патријархове погледом на све оно, што је предходило.

Према овом црквеном правилу не постоје а не могу ни постојати у источној цркви, нису дакле ни одређени, као у католичкој, они канонични узроци, из којих се епископ може захвалити на своме звању. У источној цркви по правилу нема места оставци ма из каквог узрока, а још мање ни изнимице из таковог узрока, који лежи у особи дотичног бенефицијата **а не у одношајима цркве**, те по томе телесна немоћ, ради које је патријарх решен од управе, не може бити ренуцијациони узрок, а ако се ипак навео, не може се цркви закратити — а да се неповреде права јој — да га испита и пресуди тим више, што су оставке ма из ког узрока у опште забрањене, у оваковом случају пак, где се може учинити и друга провизија, или је такова већ учињена, битно и еминентно право је цркве, да путем милости разреши свезу између цркве и свога архијереја.

По прописима источне цркве дакле решење патријарха ништаво је, јер је патријарх дигнут против црквених закона, правила и црквене праксе, једнострано од световне владе, а обилажењем надлежне црквене власти. Надлежна црквена власт је у источној цркви у опште синод, у српској народној партикуларној цркви у Угарској, према аутономичном суставу јој, српски народно-црквени сабор и архијерејски синод. Архијерејски синод, који има право избора епископа, вршио је без икакове сметње ово право своје у погледу решења од управе епископа у позната им четири досадашња случаја; исто тако несумњиво је у погледу решења од управе патријарха право српског сабора, који бира митрополита-патријарха и над њиме врши дисциплинарну власт.

Једнострано вршење овога права од стране државне власти не може се изводити из државног права потврде, као што то чини госп. министар-председник, јер ово државно право, негативне је природе, не да се дакле ни вршити без позитивног субстрата, без избора, кога у првом реду има да обави сабор. Сабор има право избора, а не право презентације, те по томе а и по аутономном праву има такову власт, која искључује сваку могућност, да се против воље цркве наметну јој неповољне особе; напротив не може се предпоставити, да ће држава своје право потврде односно одбацивања вршити неограничено, до крајњег екстрема, јер то би била неоснована злоупотреба свога права у тој цељи, да се изигра право сабора.

Влада је дакле дужна била оставку патријархову сабору упутити, а право и дужност је сабора, да уз интервенцију архијерејскога синода у своме делокругу евентуално донесену одлуку поднесе круни, јер несумњиво право је круне, — а нико није ни у сумњу доводио то право — да суделује према својој правној сфери при разрешавању званичних веза исто тако, као и при попуњењу црквених званија.

Исто тако незаконито је именовање администратора. Највећи неред, права анархија, то су последице тога чина.

У источној цркви у опште администратор је непозната установа. Источна црква има свој хисторијски развијен, више него хиљадугодишњи организам и по уставу ове цркве у свакој аутокефалној, дакле и у српској народној цркви као и у свакој самосталној црквеној области постоје за главну управу црквену синоди и епископска звања, која су се развила из установе пресвитерије — која је установа у најстаријим хришћанским временима постојала — из црквене традиције и из црквених закона; и ова звања, која су се временом установила као саветна тела, чине сталну делегацију епископске власти. Ова звања и ова тела су у источној цркви помоћници епископа, који архијереја за живота му испомажу у делима црквене управе или у епископским функцијама, или у обојем, а после смрти му управљају упражњеном епархијом. Тако је у источној цркви у опште, тако је у Грчкој, Романији, Србији, тако је у Русији и у Турској, тако је и угарској православној романској цркви. Према овоме устројству своме не постоје у источној цркви нити администратори, нити коадјутори и овакова звања не помињу се ни у једном од многобројних црквених каталога, у којима су наведена сва могућа црквена звања заједно са означеним им делокругом. По том је, поштовани доме, у источној цркви у опште администратор непозната институција. Постанак ове установе у српској партикуларној цркви у Угарској = али само за време седисваканције — разјашњују тадашњи одношаји, кад ова црква није имала организованих, сталних власти, а сазиву српског сабора од случаја до случаја ради попунења упражњене митрополитске столице стајаху на путу велике и различите тешкоће. Администратор је управљао архијепископијом субституишући власти, којих није било, за време седисваканције, која је обично дуже трајала. Администраторство дакле постало је из нужде, и то привремено само до организације цркве, које је провизорија међутим на жалост трајала све до године 1875., кад једва једанпут пође за руком, да се могао коначно организовати сабор и власти му на основу IX. зак. чл. од 1868 године.

У првим временима постављали су администраторе Срби сами собом, а нису о томе што и јављали тадашњој влади. Од доласка амо све до године 1768. управљао је упражњеном митрополијом редовно у смислу канонских определења суседни епископ бачки, или алтернативно епископ бачки и темишварски на основу пуномоћи добиване од главнијих Срба свештеничког, војничког и световног реда, који су се ради тога састали у Карловцима после смрти митрополита, а не на основу државног именовања. У поменутој години одстрани Марија Терезија силом своје апсолутне власти и у наточ огради цркве од стране Срба обичним начином после смрти митрополита Ненадовића одређеног администратора и одреди сама собом другог администратора, који је први од државе именован администратор био. Оним начином узурповано право именовања задржала је Марија Терезија за себе и за владаре како регуламентима од године 1770. и 1777. које је Србима силом наметнула, али после због тога, што су се Срби томе сувише противили, опет натраг повући морала, тако исто и у декларатории од године 1779. која је такођер октројисана. Митрополити који су ма тим долазили протестовали су противу овог октројисања, али са каквим успехом, нија ми нужно ни казивати, кад се зна, какав успех обично имају ма и најправеднији протести слабијега, противу и најнеправеднијег насиља јачега. И на ову декларатории и сад још оснива г. министар-председник државно право именовања, али по све криво. Наређење администратора, било аутономно, било државно, све до саборског устројства имало је смисла у толико, у колико до тога доба нису биле организоване митрополијске власти, које би биле позване да управљају упражњеном митрополијом. Међу тим што се у санкцијописаном саборском устројству од годипе 1875, које је поставило нове митрополијске власти, које пак проширило делокруг митрополијског црквеног савета, коначно укинута је установа администраторства. По данашњем устројству српске цркве, који уједно одговара и уставу источне цркве у опште, управља карловачком архидијецезом и српском митрополијом, уз суделовање архидијецезанских и митрополијских власти карловачки архијепископ и српски митрополит-патријарх, који има за живота му девет заменика и помоћника, међу којима три епископа, а после смрти му преузимају управу ове власти, а митрополијски-црквени савет дужан је у канонима одређеном времену сазвати сабор ради новог избора, што не бива више са никаквим тешкоћама, од како је установљена трогодишња саборска периода.

Ово устројство саборско, поштовани доме, установљено је на основу IX. зак. чл. од године 1868, који су закон са осећајима благодарности прихватили православни народи у Угарској у тој мисли, да ће њима ваљда већ једанпут престати она времена, у којима је зависило биће или небиће црквене аутономије од разних политичких велситета. IX. зак. чл. јасно је обележио како државна, тако и аутономна права и у смислу овога закона има право српска црква, да уређује своја дела и управља њима самостално путем **својих органа**, те према томе бира слободно све своје чиновнике почињући од писара па све до патријарха закључно. По 2.) тачци 18. §-а саборс ог устројства право је српскога сабора, да бира не само митрополита-патријарха већ и све друге било ма какве митрополијске органе. Како дакле у наточ овим законима и статутима може оснивати г. министар-председник на декларатории, која је у том погледу ван крепости стављена, право државе наименовати администратора, који уз то нема места у оквиру устава источне и устројства српске цркве? Ако постоји то начело, да црква има право унутарња дела своја — а међу овима је без сумње у првом реду избор својих званичних органа — уређивати и обављати сама собом по своме уставу и суставу, онда мора постојати и то начело, да у државно-краљевска права не спада друго што, осим да контролише званичење цркве и да сузбија нападаје који би се учинили на државне законе. Ова основна начела призната су јасно у IX. зак. чланку и из овога закона не да се изводити државно право именовања администратора; не да се то право изводити из државног надзорног права, јер ово је право негативне природе и не може садржати у себи позитивно диспозицијоно право; о границама и модалитетима државног надзорног права може се препирати, али не о начелу. По томе тумачење г. министра-председника свиди ми се сувише усиљено, или још боље да кажем, служећи се са ономадашњим речима г. министра-председника, то није интерпретација закона, већ то је разинтерпретација законом ујамчене аутономије.

Г. министар-председник изволео је позвати се и на неке прецеденсе. Одговорићу му на то врло кратко, јер ти прецеденси нису ни налик данашњем случају. Вићентије Поповић није имао за живота му никаквог администратора. Кад је Србију поседнула војска наше монархије нашао се тамо Мојсије Петровић као београдски митрополит, који је за таковог потврђен године 1718. од угарске дворске канцеларије, а године 1720. од бечког војеног дворског савета. У оно доба је дакле било две митрополије, карловачка и београдска. Пошто су ове две митрополије долазиле у различите сукобе, то су им на српском сабору од године 1722, кога помиње г. министар-председник, одређене границе и уређени међусобни одношаји и том приликом истина хтело се, да се митрополиту даде викар као **помоћник** али ни то није се учинило, пошто се томе митрополит јако противио.

Што се пак тиче другог прецеденса, да је Вићентије Јоановић имао администратора, то просто поричем; јер темишварски епископ Никола Димитријевић, који је тобоже био администратор за живота Вићентије Јоановића, био је у народу најомиљенији епископ, а митрополит Јовановић слепо оруђе бечких кругова, који је не само имао времена и прилике, да организује српску хусарску пуковнију, него који се на жељу бечке владе и тога примио, да проповеда унију, што је и чинио на београдском сабору године 1735. Кад се услед тога српски народ побунио, морао је побећи у Беч, но оданде га опет пошљу натраг да утиша народ. Овај митрополит није имао администратора но имао је Павла Ненадовића — који је каснije био митрополит — за свога генералног ексарха. Генерални ексарх одговара генералним викарима у католичкој цркви, кога бискуп именује без саисвоћења папе, световни власти и капитула и који има пренесен делокруг са замеништвом заједно.

Што се пак тиче она два прецеденса, да је држава именовала администратора г. 1870. и 1872, у том погледу у кратко примећујем, као што сам већ и сам поменуо, да је наређење администратора имало смисла у доба кад нису биле устројене митрополијске власти, које би имале да управљају упражњеном митрополијом. У осталом ови случајеви не могу се применити на данашњи случај, јер администратори су именовани једино после смрти митрополита за време седисваканције.

Г. министар-председник тврди даље, да није упражњена митрополитска столица. И сам сам тога назора, да није упражњена, али из са свим другог разлога, јер ја не могу признати да је решење од управе патријарха законито и правоваљано, пошто се мимоишао српски сабор и архијерејски синод. Ал заиста чудим се морам, како може г. министар-председник тврдити, да није седисваканција, који се трудио да докаже, да је решење патријарха законито и правоваљано. Ако је законито и правоваљано, онда је упражњена митрополитска столица, јер то је непосредна последица решењу од управе.

Ако је црквено звање право и дужност, по коме се црквена власт у истини врши на основу сталнога намештаја у одређеном месту и поред сталнога уживања бенефиције што је у свези са црквеним звањем, те ако садањи положај патријархов критички расмотримо са гледишта ова три критерија, што обележавају црквено звање, онда нам се јасно указује, да је столица патријархова упражњена, јер патријарх више нема у својим рукама, власт црквеног звања. Патријарх је дигнут са управе митрополије, дакле изгубио је власт управе а по праву источне цркве са престанком ове власти не може се обављати ни онај други огранак црквене власти **potestas ordinis**. Патријарх се сада не бави у Карловцима као својој резиденцији, него у Даљу, и то за време и за сада, а у будуће може становати где му се хоће; сваки пак бенефецијат дужан је бавити се у месту где обавља звање. Ова дужност местнога пребивања тако је строга, на црквеним законима основана дужност, да се сматра за дезерцију, ако је повређена дужим и неизвињеним отсуством, а то за собом **ipso jure** повлачи губитак звања. Од патријарха је одузета бенефиција и сад добија само извесну годишњу ренту; бенефицијат пак не може изгубити своје бенефиције све донде, докле год му је у рукама црквена власт. Познато је оно канонско правило: **„beneficium propter officium“**; из тога, што му иде извесни годишњи припадак, изводим, да је патријар само условно дао оставку, оставка му је дакле **„renuntiatio cum reservatione pensionis“**. Дигнућем бенефицијата са управе, упражњено му је и звање и онда је место новом попуњењу тог звања. Влада је противном одредбом својом у велико прешла границе државнога права, те је одређујући улетила у искључиво црквени правни делокруг. То није толико, штов. кућо, повреда српске народно-црквене автономије, то је нападај на саму цркву на неизмењиву веру цркве, рушење основног јој темеља, уништење слободе вероисповести.

Ако је патријарх пошт. кућо, данас још увек патријарх, онда би отуд морао и то извести да ће још једнако вршити митрополитска резерватна права, да ће дакле председавати и синоду. Синод је не само законодавно тело, него је и административна и судска власт, те је позван да управља митрополијом исто тако као и друге митрополијске власти. Патријар је дигнут са управе митрополије, дакле и са претседништва архијерејског синода, који је такође саставни део управне области му; ако није

дигнут, онда је у пуновласти свога црквенога звања јер управна власт неда се цепати на двоје, — усљед чега је искључено администраторство.

Црква може имати једну, не две главе, — међу тим наредбом владе повређено је то јединство црквене власти, што је претстављено и треба да буде претстављено у једној особи. Деобом црквене власти на два дела унесена је у нашу цркву права шизма, и по прописима наше цркве није законито изабрани и потврђени патријарх, него наметнути администратор тај, кога морамо сматрати за шизматика.

Пошт. доме! Усљед свега тога, промена што се збила у српској хијерархији, такав је случај, којем не само да нема аналогног примера у српској цркви у Угарској, скоро за ових две стотине година живота јој, него га нема ни у хиљадугодишњој хисторији источне цркве у Јевропи, Азији и Африци. У српској цркви, и у опште у свој источној цркви, не налазим овоме сличног примера, али га налазим у еванђеличкој цркви у Угарској, када је Угарска и поменута црква стављена у опсадно стање. Позната је наредба од 10. фебруара 1850 год., којом су уклоњени суперинтенденти, а уместо њих именовани т. з. суперинтендентски администратори. Исти такав администратор је и нов српски митрополитски администратор, а речи г. министра-претседника, као да се то догодило у интересу цркве, потсетиле су ме на оне речи, којима се служи поменута наредба, т. ј. да су ти суперинтендентски администратори именовани у тој доброј намери, да се спасе протестанска црква, која се тобоже налазила у жалосном стању, те се већ пропасти клонила, и да се омогући, да црквене општине узмогу вршити автономна права им.

При завршетку нека ми допусти штована кућа (Чујмо!) да још две-три речем. Посљедници цркве су уједно и државни грађани, те желе од државе, да могу слободно вршити своја права да им се очувају установе и према положају им пружи достојна правна обрана Источна црква припознаје суверенитет државе и мимоилази сваки судар са државом, али и држава треба да има поверења према цркви, те да бранећи права цркве, и допуштајући сваку законити слободу тим путем благодарну је за се придобије, што би све само још већма уздигло углед држави.

Приговори наши у овом случају нису може бити какво непријатељство, него израз дужних осећаја, које гајимо у себи према неповредљивости основних права наше цркве, од предака нам у аманет датих кардиналних права српскога народа. Повређена је суштина српске цркве, устав и устројство јој, уништују се основна права српског народа, и влада при свем томе не мисли на корективни поступак, и не ће, да ствар поново доведе у законити колосек.

Усљед тога, не могу узети на знање одговор г. министра-претседника, и молим штовану кућу, да изволи, како интерпелацију, тако и одговор министров на исту узети у расправу. И молећи то поштовану кућу, упозорујем је на ту околност, да је баш прошлих дана овде у кући вођена стварна и основна дебата, што је достојно признања у разним стварима иних вероисповести у овој земљи, мислим дакле, да ми је са свим праведна молба, иштући расправу у таковом случају, где је читав низ законских и правних повреда. Неизбегавајте дакле расправу него изволите у претрес узети то питање, те тиме засведочити, да је земаљски сабор у овој земљи највише чувар закона и да је свагда вољан испитати повреде, учињене од стране владе, и оне, које збиља постоје, и уклонити.

Министар-претседник К. Тиса: Поштов. кућо! С обзиром на већ одмакло нам време, рад сам само у кратко да рефлектујем на оно, што је г. посланик рекао. (Чујмо! Чујмо!) Једно је, што му морам приметити, да је г. посланик изволео и на онаке ствари одговарати, које ја нисам спомињао. Н. пр. одговарао је па то, да ли је патријарх од своје воље, или не, да ли ословљен, или неословљен, дао оставку? Ја сам у опште указао на званичне документа, те нит сам „да“ ни „не“ казао, а не ћу то ни казати, јер не спада амо, овде се може судити о резултатима и поступку. Фантазији штов. г. посланика остављам слободна простора, да себи претставља све, што за добро нађе. (Одобравање с десне стране.)

Друго је, што желим напоменути, да положај сваке вероисповесли према држави ваља пресуђивати, од чести па основу хисторијских развића која се на то односе. И сама природа надзорног права, док је у погледу некојих држава негативне природе, дотле у погледу других вероисповести није таке природе, него пружа позитивни утицај, и у неком погледу, као што сам већ имао част напоменути — така позитивна мајестетична права постоје и у погледу српске цркве, која опет у погледу некојих других вероисповести не постоје! То је друго, што сам желио да приметим.

Треће: да су у старије доба администратори били наименовани, то није порицао ни сам штов. г. посланик, него вели, да некоја наименовања ни онда нису била законита и да IX. зак. чл. 1868. и статут од 1875. одређују, да се администратори више не могу наименовати.

Пре свега о томе не говори ни IX. зак. чл. 1868. ни статут од 1875. На то би се могло рећи, да је то негативан доказ, и да за то, што се не каже да се више не ће именовати, још би дакле и тај смисао могао бити.

Но у томе могу послужити и са позитивним податком, (Чујмо! Чујмо!) а тај је: да је у години 1870. зготовљен био статут у погледу избора митрополита, у којем је стајало, да се и од сада у таким случајевима не ће именовати администратор, него да ће саборски одбор, и власти, што их је напоменуо г. посланик обавити посао. Међу тим тај статут није потврђен, него је натраг послат, и одређено је, да се исти преради. Но не само да не каже статут, да се то више не може догодити, него када је то у једноме статуту исказано било, није му дата највиша санкц ја. (Одобравање у центруму.) То је дакле пошт. кућо позитивно, а не само негативно. Поглавито сам то желео напоменути. У осталом понављам, да нема нужде повратку на законити пут, јер с тога нисмо ни сишли. Молим пошт. кућу, да ми изволи одговор узети на знање. (Одобравање у владиној странци.)

Пика Максимовић. Ако ми пошт. кућа изволи допустити, бићу слободан, да у кратко рефлектујем на одговор г. министра-председника. (Чујмо! Чујмо!)

Г. министар-председник каже, да је у једној цркви надзорно право негативне природе, у другој пак позитивне. Нека ми дозволи г министар-председник, да му само на то пажњу обратим, да је у IX. зак. чл. не само српске, него и романске источне цркве автономија обележена и ујамчена, и да се у том зак. чланку јасно каже, да је српска са романском црквом равноправна Кад дакле у романској цркви нема администратора нити ма каквог диспозицијоног позитивног права, онда тога не може бити ни у српској цркви.

Други узрок, кога је г. министар-претседник изнео, да је у 1870. години од сабора израђени штатут о избору митрополита-патријарха с тога натраг повраћен, јер у њему не беше спомена о праву наименовања администратора.

Кол. Тиса: Нисам то рекао.

Ника Максимовић: Онда дакле нисам добро сватио г. министра-предсеника.

Министар-претседник К. Тиса. Нека ми је допуштено да разјасним своје речи, да пошт. г. посланик буде у стању, да на њих може одговорити. (Чујмо!) Ја сам казао, да је био предложен један статут у којем је осим избора патријарха још и то било, да именовању администратора више не може бити места, него ће у таком случају односне агенде преузети саборски одбор у своје руке, али тај статут није добио потврде него је послат натраг ради ради прераде му.

Ника Максимовић: Пошт. кућо! На то у опште само то примећујем, да је после оживотвореног саборског устројства коначно престало администраторство, те после одобреног и потврђеног конгреског устројства не може се изилазити са тим разлогом за доказ, да држава има права администратора наименовати. У конгреском устројству постарано је за оба случаја, како за случај, да је митрополит-патријарх спречен, тако и за случај, када би умро. Трећег случаја не може ни бити, као што сам то мало час у својој беседи и извео. Усљед тога по ново молим штов. кућу, да изволи узети у претрес како стављену интерпелацију, тако и одговор г. министра-претседника.

Претседник Печи: Питам штов. кућу, изволева ли узети на знање одговор г. министра-претседника, да или не? (Да! Не!) Нека изволе устати, који га узимају на знање (устају). Већина узима на знање.

ДОПИСИ.

(J. B.) **Будим-Пешта** 18. априла. (Довршена бицетска расправа. Питање повереница и реконструкција. „Хон“ и антиславенска политика Мађарске. Кандидатура барона Шењеја.) До сада је било већ тушта прилике, да свет упозна мађарску конституцију у правој боји јој. Док се у француској комори већ у велико ради за прорачун 1882. године, дотле је овде тек у јучерашњој саборској седници коначно решено питање државног прорачуна Мађарске за ову 1880 год., — дакле кад је већ четири месеца прошло од онога доба, у којем је требало решити судбину упитног бицета т. ј. крајем прошле године. И у тој је прилици Тиса показао своју камелеонску природу. Ни из близа да је онај, за каквог га држаху, док беше у колу опозиције, где је нарочито онда нападао на владајућу деаковску странку, када би ова одоцнила за које време са подпеском бицета. Но томе се код Тисе није чудити. Он је у сабору јавно исповедио, „да се опозиционари са свим промену, кад добију власт у своје руке“. Хтео је тиме да умири оне, који се плаше од промене у Енглеској, а овамо је сам и нехотице изнео своју голотињу.

Тако звани, „апроприациони закон“ овогодишњега бицета, дошао је јуче на дневни ред, пошто га је већ пре неки дан министар финансија поднео сабору. Као што нам је познато, он по министрову експосеу износи нето 10 $^{9}/_{10}$ мил. дефицита. Да сјајног финансијалног стања за Мађарску! Но на томе још не ће проћи. У поменути дефицит још нису урачунани некоји велики издатци, што такође падају држави на терет, те смело смемо тврдити, да ће овогодишњи бицет пећи суму од 30 мил. ф. Кад ће се у Мађара појавити месија, да јој спасе финансије, то не знамо, ал да Тиса није тај, о том није сумње.

Упитни је закон примљен великом већином гласова у генералној и специалној дебати. У дебати су учествовале све саборске странке. Од стране сједињене опозиције Лукач и Пулски, од крајње левице Угрон. Опозиција се и овога маха држала свога становишта, што га је заузимала према влади приликом почетне генералне дебате о бицету, и после још у даљем току расправе, као што нам је то већ познато. Да не ће успети, знало се врло добро. С тога од њезине стране и није било живог учествовања. На против владини посланици били су сви на окупу, јер су се бојали може бити јаке акције опозиционих странака. Тиса је одбио помоћу својих верних и тај нападај, и сад се може спокојно одати мирноме уживању. За ове саборске сесије, што ће трајати до почетка ил најдаље до краја месеца јуна, пеће бити важнијих законских поднесака, о којима би могла висити судбина садањег тисиног кабинета. Међу те поднеске спадају: зак. предлог о увођењу новог криминалног кодекса (који је већ био на дневном реду), жељезничка конвенција са Србијом, продужење трговачког уговора са Немачком, откуп жељезничке пруге Загреб-Карловац. Подизање пруге Пешта-Земун, прибава у држ. руке потиске пруге, а евентуално још и закон. предлог о стецишноме поступку. Све ће те предлоге имати да реше оци отаџбине још ове летње сесије. Обранбени закон остаће за јесењу сесију. —

У јучерашњем гласању гледамо двојаку важност. С једне стране гласало се за бицет, с друге опет за повереницу влади, што увек једно с другим иде. Резултат јучерашњег гласања није ни саме верне подједнако савидао. Слушало се много и много пути до сада из кола владиних људи, да они вотирају повереницу искључиво Тиси, никако пак целоме кабинету. То су људи, што иду за реконструкцијом садањег кабинета под Тисом као шефом. Печи је већ постао жртвом тога процеса пречишћавања. Сада би ред дошао на Кемења, Сенда, а можда и Паулера. Ордодија пак такође многи из владине странке сматрају само као прелазног министра комуникација, јер признају, да је још неспособнији од претходника му. Те наворе видимо и данас. Лојд даје још рока генералној реконструкцији тамо о јесени. Тиса је опет јуче у своме говору нагласио, да он тражи бицет и повереницу не ли за себе, но за цео кабинет. Уједно се дотакао и питања реконструкције, те рекао, да на њу не помишља, најмање још на онакову, која би могла изменути политички карактер садањем кабинету. Јасно је дакле, да се Тиса доста јаким осећа. Да опет у неколико умири неколицину својих присташа, који може бити чезну за министарским фотељима, у једно је још додао, да не отпушта својих колега „без узрока“. Остављен им је дакле за утеху бар зрачак надања.

Могло би се рећи, да ће та и така ситуасија неизвесности трајати за сво време тисино. Тиса не трпи уза се на влади људе стручњаке, у којих би било иницијативе, јер само овако може играти улогу свесилног. Тако ће то бити, докле год буде имао већину уза се, а да је тако, показало се и приликом јучерањега гласовања. —

Нама Србима у Мађарској добро је позната спољна, а нарочито унутарња политика садање владе наспрам немађарских народности, особито још наспрам Срба и осталих славенских народности у овој земљи. Спољa би Мађари радо пречили свако напредовање Русије, а с њоме и осталих славенских народа. Да је искључиво до њих стајало, нит би Русија прекорачила Дунава, нит би јужни Славени дочекали свога ослобођења, ма да Мађари чешће напомињу, да нису противни слободи Срба, Бугара итд., само ако ову не уноси Русија. Но у спољној политици су Мађари скоро неприметан фактор. Кад им тамо не полази за руком, те не могу остваривати својих замашних смерова, а оно терају бар у нутри у земљи велику мађарску политику са сретствима, која им постојећи дуализам пружа у руке. Хајка на немађарске народности и на најнеоправданији начин, не силази са мађарског дневног реда. Нападаји на политику и културну слободу, па и на саму личну слободу, све то владајући круговн у Мађарској енергично подузимљу у интересу велико мађарске индеје. И то није тајна, но јава. Жалибоже, ал до сад беше већ толико примера. Бележимо још једну најновију појаву у том погледу.

У оној другој половини монархије, влада је ставила себи за задатак изравнање са народностима. Чеси су у сљед тога ступили у рајхсрат, жртвујући много што-шта од својих убеђења. Да ли ће им то хаснити или не, још се не зна. Да обе странке, старочешка и младочешка, желе од срца добра и среће народу своме, о томе и не сумњамо. Досадашњи успеси им, не могу их ни из близу задовољити. Тафеово коалициono министарство упућено је на потпору Чеха. С тога је рада влада, да бар по некоје уступке учини Чесима. Тако на пр. знамо, да је у рајхсрату закључено, да влада још за ове сесије поднесе предлог о накнадном кредиту, како би се могли остварити законити народни интереси у погледу чешког универзитета. Решено је даље, да се у Чешкој и Моравској умножи број чешких средњих школа; после, да се у Прагу оснује поред државне немачке занатлијске школе још и чешка; да се на требићкој и телчкој ђимназији подигну чешке паралел-класе, — а у ово најновије доба, издало је министарство наредбу о делимичној равноправности оба владајућа језика у судским и политичким уредима у Чешкој. Све само почетни уступци Чесима.

Мађарске новине не могу да обилазе ћутке те појаве у другој државној половини. Карактеристичан је у том погледу Јокајијев „Хон“, полузваничан орган садање владајуће странке. Он у тим најправеднијим уступцима Чесима, већ гледа славенску поплаву у другој половини државе, те тврди, „како се сад тек опажа, да је оправдана била спољна и унутарња политика мађарске владе, када је ова с поља ишла за окупацијом Босне и Херцеговине, на уштрб и огорчење Славена, а што је опет у нутри стала на главу сваком славенском агитаторству. Ако нисмо у стању, — вели даље — да јој станемо на пут с поља и у Аустрији, ал бар то можемо овде код куће.“

То је дакле још бољи коментар на беседу, којом је Тиса пре неки дан одговорио Политу, а сигурно и на данашњу, којом ће одговорити на интерпелацију Максимовића. Још добро, да су тако искрени. Једино само, што замерамо Тиси, то је, да није одмах и то још рекао, да међу овдашњим Србима не би било ни једног незадовољника, кад би он само имао ту власт, да од њих десетак агитатора још и горе што учини. Ил он то и разумева, кад напомиње пут у Америку? Добро је дакле, кад још знамо, на чему смо. Па зар да наш народ у оваковим приликама не погледа са највећим гнушањем и презрењем на наше одроде, који са тисином владом раме уз раме иду? Ал да, народна је клетва већ давно бачена на њих. Живи су, а сарањени су. Здрава пак свест народа нам, не ће се убојати претње тисине, па ни ове у најновијем издању „Хон“-а. —

По вестима, што стижу из Пожуна, тамошњи бирачи намерили су, да на место Славија изаберу себи за посланики барона Шењеја. Избор ће бити 10. маја. Да ли ће се Шењеји примити попосланичке кандидатуре, још се не зна. Судећи по његовим последњим изјавама у томе погледу, сумњамо. У владиној странци та је вест немило дирнула. Једно с тога, што би Шењеји био најопаснији Тисин противник, кад би дошао у сабор, а друго већ и с тога, што се кандидатура Шењеја доводи у свезу са можебитним саветима самога Славија, који би у том случају може бити радио на основу каквих виших инструкција. Тој најновијој каидидатури обраћа се велика пажња. Да ли ће се Шењеји примити, зна ће се за који дан.

Перлез на Цвети. Као најновија а уједно најважнија по нас вест јесте долазак новог учитеља, ког је мађ. влада по уредби за комуналне школе именовала без икаква обзира према народности и црквеним обредима. зове се: Тимоѳеј Ерговичъ и јесте врста оних учитеља, који буквар мађар. политике према народностима добро разуму. Противу његова именовања протестовао је школски одбор, а уједно нехтеде примити му заклетве. Али наш кнез, који је претседник школског одбора на своју песницу прими заклетве му, јер са тим чином његовим мисли, да ће се најбоље препоручити жупану Хертелендују. И тако се на делу посведочава, да је мађ. школски законик за наше школе неизмерно зло, који ће нам и ово мало народна живота отровати и упропастити. Ево једнога примера, по ком се може видети из које је школе поникао нови учитељ, којег наш кнез у своје закриље прима, и народу за васпитатеља деце намеће.

Прізнаница.

Преко четрдесетъ й шестъ ф. й 66 крайцара, кое самъ долуподписан у име мое учитељске плате прімыйо, са овим прізнаемъ; и то из обштинске кассе.

У Перласу 1880 апрійла 1. ог.

Тімоѳеј Ерговичъ,
учителъ.

Овај податак као прилог старог српског правописа добро илуструје учитеља и његово познавање српске књижевности, јер очевидно излази на видик: његова преживелост и непознавање српскога правописа и језика.

Па како ли ће јадно знање о свом матерњем језику понети деца из школе овака учитеља, који га ни сам незна? Како ли ће пак учитељ моћи да врши свој позив, кад му је знање српскога језика у најпримитивнијем стању и кад ни сам не влада њиме?

Али Мађарима је он добар, па као што се види: и у нашем народу има људи, којима се то допада. Али то су отпадници народа, те немају срца ни осећаја за своје, нити имају љубави према српском нараштају.

Но опћинари перлешки не треба да се даду страшити, него нека потраже лека противу таке учињене неправичности. Нек се угледају на римскога свећеника, па нека предузму за времена кораке, који ће их спасти од непредвиђени и предвиђени опасности. У то име да видимо, јесу ли перлежани вредни и достојни оног мушког заузимања свога посланика г. др. М. Полита, који се не страши устати у обрану за народна права. Ко није кукавица нека са законом у руци потражи правде.

Изјаве српских општина.

Досад су ове општине закључиле претставком на саборски одбор тражити што скорији народно-црквени сабор због промене у српској хијерархији:

Нови Сад, Чуруг, Вел. Кикинда, Рума, Башахид, Итебеј, Баја, Сента, Сентомаш, Суботица, Моле, Вел. Бечкерек, Карловац, Петрово Село, Митровица, Пакрац, Госпођинци, Турија, ђала. Шид, Адоњ, Сомбор, Фаркаждин. Ст. Бечеј. Меленци.

Нови Сад 22. априла. Из Ст. Бечеја јављају нам, да је главна скупштина тамошње црквене општине, држана о Цветима, једногласно закључила, да саборском одбору поднесе представку, којом потпомаже ону новосадске општине и моли за што скорији сазив српског народно-црквеног сабора.

НОВИЈЕ.

— Шењеји примио се посланичке кандидатуре у Пожуну.

— „П. Л." јављају, да је Ристић наложио заступнику Кристићу, да учини кораке ради склапања царинског и трговачког уговора међу Аустро-Угарском и Србијом.

— Српско министарско веће закључило је, да све понуде за грађење српских железница скупштини на претрес поднесе, но најпре да се распише стечај у званичним „Срп. нов." и у највећим јевропским листовима.

— Прошле суботе била је у Цариграду конференција заступника велесила ради црногорско-турског спора, но прошла је без и кака ресултата, јер више заступника нису имали дотичних напутака од својих влада.

— „П. Л." јављају да је „арбанашка лига" закључила, да пошље депутацију велесилама, у којој ће бити римокатолика и мухамедоваца и која ће прво ићи у Лондон. Депутација ће велике кабинете молити, да се измене оне берлинске наредбе, што су управљене против целокупности албанског земљишта и политичке заједнице арбанашког народа.

— Леон Сеј постављен је, место адмирала Потијоа, за француског посланика у Лондону.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Накладом наше штампарије изашла је нова књига

СРПСКИ УСТАНАК 1848. И 1849.

и постанак српског војводства.

(Преведено из VII. одсека француске књиге: „Срби у Угарској, њихова повестница, њихово политичко и друштвено стање, у Прагу, Грегр и Дител, 1873. и 1874. у 2 дела, а престампан из „Заставе" за годину 1879.)

Ову је књигу превео један познат наш књижевник, који је превео и целу књигу „Les Serbes de Hongrie"; и т. д. Цела је књига с више страна препоручена, а овај се издатак из ње препоручује својим садржајем, који ће интересовати свакога Србина, и лепим и чистим српским слогом.

Ова књига штампана је у формату мале 8-не и броји 88. страна.

Цена је 30 новч.

Наруџбине ваља управљати на потписану штампарију.

У Новоме Саду о Ускрсу 1880.

Српска народна задружна ШТАМПАРИЈА.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

ЗДРАВЉЕ

лист за лекарску поуку народу.

Уз сарадњу више лекара уређује

др. М. Јовановић-Батут.

„Здравље" улази у другу четврт и отвара нову претплату.

Прва четврт донела је ове чланке: Наше тело (I., II., III.) — Око деце (1. Зима и дете; 2. Најбоља колевка; 3. Сан у одојчета; 4. Темењача; 5. Храна из руке.) — „А да то није од крви?" — Папула. Над болесником (I. и II.) — Преке опасности (1. Велика болест; 2. Промрзотине; 3. Кад лопти крв из носа.) — Сунце и здравље. — Сушица не прелази. — Вода за умивање. — Богиње (I., II., III.) — Бадље. — Важни савети (1. Тесна огрлица; 2. Лешкање.) — Отварајте проворе (1. Чист ваздух; 2. Спавање код отворених провора; 3. Сушица и ваздух.) — Купање (у неколико бројева.) — Пролеће и здравље. — Добра воља. — Жватање. — Купатило „Русанда" (у више бр.) — Пијаћа вода. — Бабиње (у 2 броја.) — Цвеће.

Уз ове чланке доносио је сваки број „Ситнице" из медицинске статистике, дијететике, игијене итд., и „Белешке" о времену, о заразама, о венчању, рођењу и смрти. У „ковчежићу" упућивало је уредништво на њена питања из лекарске струке, а својим питањима потсећало је народ на неке неприлике у животу и скупљало из њега оно, што ће после моћи служити као добар материјал за нашу књигу ове струке. Најпосле је под насловом „Читајте" бирало суврмена дела из свих грана, које се баве здрављем, да их понуди публици на читање.

По лепом одзиву и по признању из свију крајева судимо, да нам је лист погодио намерени циљ. Уздајући се у то, полазимо сада још бољом вољом на посао и надамо се, да ћемо тако уз удвостручен труд одржати, а може бити, и унапредити оно, што зачесмо.

Лист излази 15. и последњег дана сваког месеца, с стаје за Аустро-Угарску 4 фор. годишње и 2 фор. на 6 мес. За иноземство је листу цена 10 фран. или 10 динара.

Претплата се шаље управо уреднику (Dr. M. Jovanović-Batut, Zombor; Ung.) и то најбоље по поштанској упутници (Postanweisung), а примају је и сви наши књижари. Претплатити се може и од почетка године.

Сад је баш изишао из штампе

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ.

Уређује **А. Хаџић.**

Књига 122.

Свеска II. за годину 1880.

(Штампан је у срп. нар. задружној штампарији. — 8⁰ стр. 138.)

У овој су свесци ови чланци: I. Основа лепоте у свету с особитим обзиром на српске народне песме. (Наставак.) Написао др. Лава Костић. — II. Матица српска. Друго доба (1837 до 1842.) У спомен матичине педесетогодишњице пише А. Хаџић. — III. У плиткој води. Слика из српскога живота, написао Стеван В. Поповић. — IV. Расток, и како се њиме бојадише коса, од проф. Мите Петровића. — V. Женидба у Срба на селу, од Ј. Миодраговића. — VI. Књижевност: Приповетке Милорада П. Шапчанина. Оцена дра Милана Савића. — Јурмуса и Фатима, прича М. Ђ. Милићевића. Оцена Ст. В. Поповића.

Цена је овој свесци 70 новч., а добити се може у познатих књижара и комисионара матичиних и код књиговође матичиног Арона Поповића у Новоме Саду.

Претплатницима, који су се са 2 фор. претплатили на све 4 свеске „Летописа" за г. 1880, послаће се ова свеска за који дан.

Чланови матичини, који су исплатили цео прописани улог за чланство т. ј. 50 фор. а. вр. добиће „Летопис" на поклон, ако пошљу благајници матичиној 50 новч. за поштарину.

И овом приликом умољавају се сви родољуби српски, а нарочито чланови матичина, којима је стало до књижевног напретка, да се заузму око скупљања претплатника на „Летопис."

Јавна захвала.

Сви они, који приликом укопа драгог сина мога **Добривоја** покојнику последњу почаст указаше, наиме гг. свештеници, учитељи, певачка дружина, и све румско грађанство, нека изволе примити моју најсрдачнију захвалу

У Руми 21. априла 1880.

Јован Ђорђевић.

Ред пловидбе

путничких пароброда од 21. априла почињући, до даље наредбе.

од **Новог Сада** у **ЗЕМУН**: сваки дан изузимајући уторник, у ½3 сата по подне.

од **Новог Сада** у **ТИТЕЛ** средом и недељом у ½5 сати по ходне.

од **ОРШАВЕ-ГАЛАЦ** и **РУШЧУК-КОСТОЛИ**: понедељником, четвртком, и суботом у ½5 сати по подне.

од **ПЕШТЕ**: сваки дан изузимајући петак у ½11 сати пре подне.

На знање: у среду 23. априла нема лађе за Будим-Пешту. **Отправништво.**

ОГЛАСИ.

ОПЕРАЦИЈЕ НА БЕРЗИ

отправља тачно

банкарница „Leitha" Беч Heidenschuss Nro 1.

са пробитком и то

а) код **само ограниченог губитка** (премије фор 10—30 за 5000 фор. ефекте на операције á la hausse или baisse;

в) дали курс **скаче** или **пада** (Stellgeschäfte);

с) кад се ефекти у депо задрже док се са **добитком** не реализују.

Спекулациони купови брзо и дискретно задружгоолови (само ф. 15—40 као покриће за 1000 фор. ефекте.)

Провизија **само 50 новч.**

У оквиру тог обљубљеног а од нас уведеног начина обављамо наручбине на скоро све ефекте што су на цедуљи курза обележене.

Покриће у готовом није нужно

Осигурање ц. кр. аустро-угарски

државни приватни и инострани срећака

против губитка при постигнућу најмањег згодитка.

Премија за читаву годину од 15 новч. на више гарантује се до фор. 500 код најмањег згодитка.

Ова за купце и поседнике срећака, штедљивце и капиталисте толи важна институција, оснуће исте прибавила нам је признање од стране публике као и новинарства, иора се и са господарственог гледишта ценити те због знатних **пробитака** и „**одредаба**" упућујемо на **опширни проспект.**

Обавештаје преко срећака, папира од вредности и финанцијских послова даје се свакоме **франко и бадава** у „Leitha" орган за народну привреду. Примерци свакуд бадава.

Особито чинимо пажљивим на интересантну серију чланака о повратку свију могући издатака, губитака и т. д. као и **друштва за жребање (обскрбу — опрема, — удова, — за старост и за децу.**

ц. кр. државне, — приватне и иностране срећке а) по дневном курсу, в) поједине или на више

ц. кр. аустро-угарске ренте с) уз малу наплату и задржање у депо по банкар. камати

у 56 комбинација

Најбоља врста улоге за штедљиве

d) уз мале месечне одплате.

Тачна обавка свију наручбина што спадају у мењачку радњу. Проспекти, ценовници итд. шаљу се драговољно (франко и бадава). **Солидне фирме добијају заступства.** 1—6

„АГРИКОЛА"

деоничко друштво за осигурање против туче у Будим-Пешти

(деоничка главница 400.000 фор.)

Друштво осигурава сваковрсне земаљске плодове против туче уз најјефтинију премију и најпробитачније увјете, те за усјеве, који остану неоштећени **попушта од премије у напред:**

а) 50% за сваку врсту влата, уљени усева, кукуруза, репе итд.

б) 20% за вино и дуван.

Ad а) даје се попуст ако штета износи до 5%.

Поближе обавештаје дају као што и осигурања обављају сви заступници **„North-British and Mercantile" друштво осигурања против пожара** који су уједно и заступници „Агриколе", као и главно отправништво

„АГРИКОЛЕ" У Н. САДУ

2—3 **B. Teubner.**

ДРАЖБЕНА ОБЈАВА.

Ради издавања долепомснутих послова, грађења иконостаса у српској цркви у Жабљу (код Новога Сада), држаће се у недељу 4. (16) маја о. г. у 9 сахата пре подне, у писарници црквене општине и јавна дражба. —

Осим тога биће и прописано поднесене писмене понуде уважене.

1. Зидарски посао са материјалом — —	982 ф. 34 п.
2. Каменотесачки посао — — — —	572 „ 46 „
3. Браварски посао — — — — —	692 „ — „
4. Штукмраморски посао — — — —	3620 „ 60 „
5. Имитација штукмрамора — — — —	991 „ 91 „
6. Златарски посао — — — — —	928 „ 70 „
Свега	7.798 ф. 10 п.

Планови, предмери и предрачуни, општа и особена условља могу се од 10—12 сахата пре подне код архитекта г. Светозара Ивачковића у Панчеву, као и у писарници ове општине увидити.

Пишмандука је пет процената.

Општина задржава себи право ратификације.

У Жабљу, 16. (28.) априла 1880.

САВА ПОПОВИЋ перовођа. — ВАСА АНЂЕЛИЋ председник. 1—3

ЛИПИК Јодско купатило у Славонији

јужни положај, блага клима, отворено I. маја 1880.

Особито је лековито за шкрофуле, сифилис, костобољу, реуматизам, аусшлаг по кожи, женске болести.

Путује се од **Беча** или **Пеште** јужном железницом до **Барча** или преко **Загреба Сиска** одатле пак паробродом до Ст. **Градишке**. Из јужне угарске железницом до **Брода**, одатле паробродом до **Ст. Градишке**. — Управа купатила шаље на захтевање добро покривена кола у **Барч** и **Ст, Градишку**. — **Главно је стовариште те воде у Бечу**: код **H. Mattoni**; у **Пешти Mattoni & Wille** и **L. Edeskuty**; у **Осеку** код апатекара **Gobetzky**.

Извештај даје

1—3 **Управа купатила Липик.**

Поштанска и телеграфска станица.

Од Барча 12, од Ст. Градишке 4, од Сиска 8 миља, добар пут.

НА ЗНАЊЕ.

Част ми је овим учтиво јавити поштованој публици у месту и из околине, да сам преселио своју апотеку у нови угоднији локал, у кући гђе М. Трандафил на ћошку лебарске улице и главне пијаце, а преко пута од вел. крста.

У Новом Саду априла 1880.

С одличним штовањем

ГАВРА ПЛАВШИЋ,

3—3 апотекар код „св. духа.

НА ЗНАЊЕ.

Јављам пошт. публици, да сам услед јефтиног купа од пролетњих и летњих, мушких, женских и дечијих одела, у стању **сваку конкуренцију са јефтиним ценама надмашити**, ипак чиним пажљивим да је сва роба покрај све јефтиноће од најбоље струке и по најновијем укусу и крају, зато умољавам да би се о истинитости увјерити могли за посјету моје трговине, која се налази **у главној улици, бр. 857. до златне звезде.**

С поштовањем

6—6 **МОРИЦ БАУЕР.**

„АГРИКОЛА"

АКЦИЈСКО ДРУШТВО ЗА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ПРОТИВ ТУЧЕ У ПЕШТИ

(акцијски капитал 400.000 фор.)

Горње друштво „**Агрикола**", основано енглеским друштвом за обезбеђење против ватре „North British and Mercantile" у Будапешти, обезбеђује сваковрсне усеве против **туче** по најјефтинијој цени и под најугоднијим условима, уступајући **у напред** на таке усеве, који нису од града дирнути били **рабат и то:**

а) **50%** на жита (пшеницу, раж, јечам, овас) и кукурузе до штете од 5% и

б) **20%** на винограде и дуван.

Позивајући овим наш земљоградни свет у Панчеву и околици да обезбеди своје усеве од могуће несреће, додајем још и то, да је мени и то поверење поклоњено, да сам неодложно нужну полицу правовљано издати могу.

Панчево, априла 1880.

РАДИВОЈ ПРЕДИЋ,

2—2 главни агент.

Нек нам буде дозвољено, да високопоштоване госпође домаћице учинимо пажљивима на велику штедњу, која се у томе састоји, да се поред праве кафе

Кафа од смокава

кува. Тиме се две користи постигну; 1) кафа добија пријатан укус; 2) цела ствар много јефтиније стане. Тако дакле препоручујемо нашу **кафу од смокава.**

Са 100 фор. јемчимо, да је наш еспап истинит и чист. 95—200

Почем се наш еспап од других подражава; то обраћамо пажњу на наш заштитни жиг. Кафа наша од смокава добија се у белим завитцима са златним натписом Кафу ову од смокве производ творница

Viktor Schmidt & Söhne

у Бечу Wieden, Aleegasse Nr. 48

Главно стовариште у Новоме Саду у трговини: код **Емериха Дицгена** и **Браће Вагнера**. У В. Палавки код **Нађ Деже**. Ј. Фриша G. Bienert у Вршцу. Опште аустро-угарско чиновничко друштво за потрошарину у Оршави. А. Бошковић и синови Панчево.

SCHUTZ MARKE S&S REEL

БОНБОНИ од БОКВИЦЕ

за прса, од кашља, од промуклости, од слуза (Schleim), од тако званог магареће кашља код деце (Keuchhusten.) Такође против бола у плући и прсима.

Боквица је биљка, коју је бог створио за лек и спасење болујућег човечанства. Биљка ова има у себи ту силу, да лечи грпобољу и душник. Што се тиче

Victor Schmidt & Söhne

нашег производа, јамчимо, да се у овим бонбонима налази чиста смеса од шећера и од сока од боквице. Чинимо пажљивим на наш заштитни жиг (Schutzmarke.)

Victor Schmidt & Söhne

Боквични бонбони по цени од 30 кр. кутијица могу се добити код:

k. k. Landesbef. Fabrikanten, Wien, Wieden, Aleegasse 48.

У Н. Саду: код гг. **Г. Пјавшића, Е. Дингена**; браће **Вагнера, Д. Коде**; **Л. Ц. Јунгингера** у Петроварадину, **Мих. Ритер** Перјамош (Банат.) Х. А. Волтман, Н. Ђуришић у Руми, Ђ. Петровић Ириг, Јос. Бах у Земуну. Л. С. Месаровић Осек, Ј. Фриша у Вршцу, Опште аустро-угарско чиновничко друштво за потрошарину у Оршави. В. Стефановић Бела Црква. В. Лазаревић Сурчин. Rud. Reich, B. Pipel, Verőce, Г. Еленер Варјаш.

Одговорни уредник др. Милан Ђорђевић.

Српска народна задружна штампарија.